

УДК 316.613.5-026.564:355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.26>**М. Ю. Токар**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8426-4481>*доктор наук з державного управління, доцент,
директор Науково-дослідного інституту регіоналістики,
професор кафедри соціології і соціальної роботи
Ужгородського національного університету*

БАЧЕННЯ ПЕРЕВАГ СОЦІОЦЕНТРИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ У СФЕРІ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОЛОГІЇ НАДЗВИЧАЙНОСТІ

Постановка проблеми. Незважаючи на складні воєнні будні в Україні, все ж важливим пріоритетом її розвитку залишаються демократична еволюція та євроатлантичний курс, у яких закладено функціональні потреби людини і соціуму крізь урахування соціогуманітарних запитів, психологічного й соціального супроводу, соціально-економічного розвитку держави та захисту прав і свобод людини. Водночас в Україні зростає попит не тільки на пріоритет соціоцентричних питань з боку державної влади, а й на окультурення сфери соціальних послуг, у чому задіяні як державні, так і недержавні суб'єкти. Це виступає важливим аспектом регулювання соціальних проблем, у яких значну роль повинна відігравати й соціологія, соціальна робота, соціальне забезпечення. Наприклад, у західних регіонах України, де внаслідок вимушеного руху громадян (вимушеної міграції) із небезпечних для життя людей воєнних і привоєнних зон, відбулося перенавантаження людського ресурсу й релокованих підприємств, а відтак виникла й потреба в належній підготовці фахівців для надання своєчасних і якісних соціальних послуг. Усе це виносить на порядок денний змінність соціоцентричних пріоритетів з боку держави в напрямку стабілізації соціопсихологічного стану українців.

Водночас, українська наука також проявляє готовність до змін і намагається бути корисною для українців у цих складних життєвих обставинах. Ідучи в ногу з часом, внаслідок переживання війни, сучасна соціологія пропонує заглибитися в царину соціології надзвичайності, яка напряду стосується вивчення релевантних показників та знань про реальний стан і процеси в суспільстві, яке перебуває в кризовій (надзвичайній) ситуації. Криза (надзвичайність) у авторському розумінні обґрунтовується крізь призму дуального сприйняття дійсності через психологічний шок внаслідок повномасштабної агресії росії проти України, вимушену функціональну змінність соціальних інститутів, які адаптуються до нових викликів чи змушені здійснювати своєчасний організаційно-інституційний ребрендинг, переживають трансформацію ціннісних пріоритетів, відчува-

ють нестабільність рівня життя тощо. Крім того, український соціум зіткнувся й з неочікуваними викликами соціокультурного й соціопсихологічного аспектів, які впливають на переоцінку громадянами свідомості й нарративного контенту. Усі ці обставини актуалізують проблему переваг соціоцентричних пріоритетів під час війни та повоєнної відбудови України в контексті соціології надзвичайності.

Мета статті. Наголосимо, що соціоцентризм має властивість проявлятися публічно в сфері соціальних послуг. А в умовах війни і післявоєнної відбудови України акценти змісту цієї сфери динамічні й такі, що постійно змінюються, відображаючи термінові потреби суспільства та вимоги нового етапу розвитку держави й соціуму. Звіси, визначаємо й мету нашого дослідження, що окреслює головні акценти соціоцентричних пріоритетів в умовах війни та повоєнної відбудови України в контексті практичного аналізу і напрямів досліджень, які може використовувати соціологія надзвичайності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні обставини російсько-української війни безпосереднім чином впливають на життєдіяльність людей, їх умови життя, їхні плани, соціальне середовище, в якому перебувають тощо. Це змушує науковців і дослідників, експертів аналізувати та відслідковувати ймовірні сценарії реакції населення на надзвичайні ситуації, зокрема на сучасну війну. Одним із перших комплексних соціологічних досліджень у даному контексті стала колективна праця «Українське суспільство в умовах війни. 2022», у якій представлено результати моніторингу змін в українському суспільстві внаслідок агресії росії. Нас зацікавили матеріали, в яких дослідники аналізують ключові аспекти соціології надзвичайності в змісті глобальних і локальних прикладів війни, трансформації громадянської інституціональної та соціально-групової практики, змін настроїв, очікувань та ціннісних орієнтацій громадян, а також впливу «надзвичайності» на їх соціопсихологічний стан [3].

Цікавий матеріал міститься в праці М. Назарова, де автор аналізує проблему національної

стійкості до початку повномасштабного вторгнення й вказує на вдосконалення цього феномену за рахунок активізації ролі громадянського суспільства та волонтерства в Україні [4]. А в монографії О. Резнікової національна стійкість подається крізь необхідність тісної співпраці держави та суспільства в напрямку ефективного протистояння загрозам будь-якого походження та характеру, а також можливостей оперативного відновлення після криз [7, с. 397–398]. А у статті М. Токаря про інституційну взаємодію в кризових ситуаціях розглядаються аспекти активної співпраці інституцій громадянського суспільства з органами влади в кризових ситуаціях. Тут також названі ймовірні проблемні ситуації, які впливають на діяльність громадських організацій та їх роль у суспільно-політичному житті держави в надзвичайних ситуаціях [10]. Актуальні ж проблеми культури публічних службовців у перспективних умовах подальшої децентралізації повоєнної України розкрито у іншій статті М. Токаря, що знайшли продовження в даному матеріалі в контексті соціології надзвичайності [9]. Цінною інформацією послуговуємося і в змісті матеріалів П. Гай-Нижника про війну як загально-глобальну кризу [2] та О. Резніка про громадянські практики українців за умов кризи [6]. Щодо соціоцентричних пріоритетів і наповнення інноваційними підходами в сфері соціальних послуг, загалом соціальній та безпечній політиці в Україні знаходимо орієнтири в працях Л. Богущ [1], М. Шульги [11] та ін. [8].

Виклад основного матеріалу. Відштовхуючись від сутнісного розуміння соціології надзвичайності як галузі соціології, що вивчає соціальні аспекти надзвичайних ситуацій, таких як війни, конфлікти, природні катастрофи, техногенні аварії, пандемії та інші кризи, акцентуємо увагу на реакції (чи готовності до відповідної реакції) суспільства, людей, які реагують на надзвичайні події, намагаються адаптуватися до змін, складних життєвих обставин, організації антикризових дій, а також управління надзвичайними ситуаціями, змінності соціальних структур і відносин, аналізу соціальної динаміки тощо [3, с. 18–20].

Враховуючи вищесказане, можемо виділити серед основних напрямів досліджень у соціології надзвичайності наступні об'єкти:

- реакція і поведінка населення на надзвичайні ситуації (сприйняття, шок, паніка, евакуація, самоорганізованість та ін.);
- управління надзвичайними ситуаціями (реакція органів влади, неурядових організацій, інших державних і недержавних інституцій, координація і взаємодія між ними для подолання кризових ситуацій тощо);
- соціальна вразливість (визначення найбільш вразливих груп населення, профілактика та мінімізація втрат і загроз тощо);

- відновлення та реконструкція (готовність до відновлення після війн, катастроф, криз, беручи до уваги й економічні, соціальні та культурні аспекти відновлення);

- соціальна пам'ять та уроки (врахування досвіду попередніх надзвичайних і кризових ситуацій, війн і катастроф для готовності перед майбутніми викликами й важливість збереження пам'яті про такі події).

Найважливіше, що соціологія надзвичайності допомагає краще зрозуміти й використати необхідні та оптимальні механізми соціальної адаптації й стійкості, а також розробити ефективні стратегії для зменшення (мінімізації) негативних наслідків надзвичайних ситуацій.

Зауважимо, що зміст сфери соціальних послуг в умовах війни та повоєнної відбудови в Україні визначається нагальними потребами населення та соціоцентричними завданнями, спрямованими на відновлення і розвиток країни після цієї людської трагедії. І навіть попри трагічні наслідки російсько-української війни, вважаємо, що сфера соціальних послуг повинна стати одним із пріоритетних завдань політики держави і суспільства (в синергії дій державних і недержавних суб'єктів) для відновлення державотворчого потенціалу й мирного життя населення країни [1, с. 34–35]. Важливим показником для адаптації до «надзвичайності» є готовність до змін, прояв гнучкості та оперативності при збереженні соціоцентричних пріоритетів, що є показовим у сфері соціальних послуг [8]. Сучасні українські соціологи добре відчують «місійну» складову в контексті викликів сьогодення і сподіваються, що «сприятимуть подоланню цих негативних наслідків воєнних дій важливі соціально-культурні феномени, що спостерігаються останнім часом в українському суспільстві: соціальна консолідація та подолання суперечливих геополітичних орієнтацій, мобілізація ресурсів виживання, піднесення патріотичної свідомості та формування чітко визначеної національно-громадянської ідентичності в усіх регіонах України» [3, с. 17]. Такої думки притримуємося і ми, додаючи до вищесказаних аргументів також і готовність держави та громадянського суспільства до взаємності й відповідальності в окультуренні сфери соціальних послуг, що є важливим соціоцентричним пріоритетом сучасності.

Отже, у сфері соціальних послуг в умовах війни і післявоєнної відбудови України важливий акцент слід робити на готовності до змін без подальших катастрофічних наслідків для соціальної політики й соціального середовища. Війна виступає тією можливістю, яка може дати більш-менш об'єктивну оцінку цій сфері й готовності до викликів та змін, зокрема і в майбутньому. У такому контексті важливо розглядати фено-

мен «стійкості» населення в умовах криз чи воєн [4, с. 64–65]. Так, наприклад, серед пріоритетних аспектів даної проблеми в умовах російсько-української війни та в поствоєнний період ми назвали б насамперед такі, як гуманітарна допомога й захист прав людини, соціопсихологічний супровід, соціальна інтеграція і реінтеграція, антикризовість і трудова реабілітація, соціально-економічне та інфраструктурне відновлення, системність освітньої та проектно-програмної складової тощо. Зупинимось детальніше на деяких із вищенаведених соціоцентричних пріоритетів.

1. *Гуманітарна допомога і захист прав людини* залишаються соціоцентричним пріоритетом у тих умовах, в яких опинилися громадяни України. Масштаби війни у всіх напрямках вплинули на стан соціуму і держави. Але першочерговим завданням залишається забезпечення базових потреб людей, які постраждали внаслідок війни, до яких слід відносити як забезпечення продовольчими товарами, надання медичної допомоги, так і віднайдення притулку, місця для проживання та інших необхідних ресурсів чи послуг для людського існування/виживання. Усе це повинно супроводжуватися гарантуванням прав людини, особливо уразливих груп, включаючи дітей, жінок, людей похилого віку, травмованих, інвалідів, що є невід'ємною частиною соціальних послуг в умовах надзвичайних ситуацій, конфліктів, воєн та після їх завершення. До цього слід додати й необхідність забезпечення захисту прав людини та боротьби зі злочинністю і безпорядками, які часто збільшуються під час війни та після неї. Таким чином, під час війни важливо забезпечити доступ до комплексу найнеобхідніших гуманітарних послуг.

2. *Соціопсихологічний супровід* є принципом особливої уваги вражених війною соціуму і держави. У такій ситуації зростає попит на психологічну допомогу та реабілітацію осіб, які пережили стресові ситуації через війну або життєві й ресурсні втрати. Особливо важливо забезпечити підтримку для людей з інвалідністю, ветеранів, сімей загиблих військових, дітей, інших вразливих груп, усіх, на кому війна залишає соціопсихологічні наслідки тощо. Це стосується і внутрішньо переміщених осіб. Такий супровід включає в себе послуги з консультування, психотерапії, планування і реалізацію програм психосоціальної реабілітації, навчання та реінтеграцію в суспільство. У цьому контексті розвиток програм і здійснення проектів соціопсихологічної допомоги та реабілітації набуває неабиякого значення, в тому числі й у контексті соціології надзвичайності.

3. Для відновлення соціальної стабільності необхідно сприяти *інтеграції та соціальній реінтеграції* в український соціум. У першу чергу мова йде про військових ветеранів, дітей-сиріт,

внутрішньо переміщених осіб та інших категорій, які втратили зв'язок зі звичним соціальним середовищем через війну. Комплекс таких заходів може здійснюватися за допомогою освітніх, трудових та культурних програм і проектів. Важливою є і допомога у пошуку роботи, підготовка до нових професій, підтримка у створенні власного бізнесу, що крім іншого може сприяти й відновленню економічної стабільності після війни. Інтеграція до українського суспільства представників національних меншин та етнічних спільнот повинна відбуватися із урахуванням попередніх помилок і загрозливих тенденцій, що мали місце в тому числі під час анексії Криму та окупації території Донецької і Луганської областей на початку російсько-української війни в 2014 році. Це нова практика і для досліджень та моніторингових зрізів у соціології надзвичайності.

4. Одним із важливих синергетичних завдань для держави і суспільства є створення належних умов для розвитку громад і підтримка місцевих ініціатив, спрямованих на підвищення соціально-економічного рівня регіонів, що постраждали внаслідок війни. Це важливий акцент в напрямку *соціально-економічного та інфраструктурного відновлення*. У даному контексті соціологія надзвичайності може стимулювати забезпечення соціальної допомоги й підтримки для малозабезпечених верств населення, особливо тих, хто втратив засоби до існування через війну. А після війни важливо відновити інфраструктуру, що була пошкоджена або зруйнована, включаючи будівлі, дороги, школи, дитячі садки, інші соціальні установи і медичні заклади, житловий фонд та ін.

5. Водночас, для реалізації вищесказаних аспектів, необхідною є і *розробка та впровадження соціальних програм та проектів*, спрямованих на підвищення якості життя населення, покращення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг. У даному контексті важливим є вироблення системних підходів до процесу сприяння доступу до освіти й виховання для всіх верств населення, зокрема дітей і молоді, що є принциповим для відновлення та відбудови України після війни. Системність повинна включати організацію різноманітних навчальних закладів усіх рівнів освіти, а також професійних курсів та інших освітньо-навчальних ініціатив. До комплексу таких заходів повинні долучатися державні установи й неурядові (громадські) організації, які мають чималий потенціал залучення волонтерів і експертів, а також матеріальних (донорських) ресурсів для здійснення відповідних програм та проектів.

Загалом, актуальні питання сучасної соціології надзвичайності спрямовані на регулювання пріоритетних соціальних проблем сьогодення, а означені проблеми та можливості їх вирішення

вмотивовані щонайменше трьома важливими, на наш погляд, акцентами – *культурним, соціальним і антикризовим*.

Перший – *культурний* акцент, який наскрізно пов'язаний із демократичним розвитком, виступає водночас індикатором рівня демократичної культури соціуму і держави. Враховуючи той факт, що Україна євроінтегрується, адаптує нормативно-правові основи до європейських стандартів, європеїзує і діджиталізує систему соціальних послуг та публічного управління, то значення культури є надважливою передумовою закладання постійних та динамічних, якісних і ефективних зв'язків між незмінними суб'єктами публічно-управлінських відносин – надавачами та отримувачами соціальних (публічних) послуг. Це сприяє взаємовигідній співпраці державних і недержавних суб'єктів управління, підвищенню культури взаємодії, довіри й мотивації, нарешті добробуту громадян. Також розглядаємо дану проблему як іміджеву, що є стимулом для інституційної та індивідуальної історії надавачів соціальних послуг, а отже й таку, що сприяє їхньому розвитку та вдосконаленню [9, с. 291].

Другий акцент – *соціальний*. Він закладений у зміст соціальних відносин, де в центрі уваги перебувають люди, громадяни, спільноти. Демократичні процеси, попри складність, а подекуди й половинчастість відповідних процедур, усе ж мають на меті акумуляцію людського інтересу. У даному випадку запущена система координат «попит (потреба) – пропозиція (банк послуг) – задоволення (отримання послуги)» [9, с. 291]. Тому вони повинні поєднувати людиноцентризм і соціоцентризм, де цінності людини органічно поєднуються із суспільним інтересом, бажанням формування взаємовигідних умов для розвитку громадянського суспільства і правової, соціальної держави. Відтак, усі задіяні суб'єкти соціальної взаємодії є соціально вмотивованими.

Третій акцент – *антикризовий*. Він пов'язаний із умінням швидко та ефективно реагувати на непередбачувані проблеми, кризові та надзвичайні явища і події та інші феномени, що перебувають у полі дослідження соціології надзвичайності. Війна в Україні – трагічний приклад, який показав, що сфера соціальних послуг пережила шок, а у деяких випадках не була готова до виконання найнеобхідніших функцій для тих, хто потребував цього у такій надзвичайній ситуації. Тому, методологічні проблеми антикризовості й управління даними процесами повинні лягати в основу перспективних умов подальшого системного відновлення повоєнної України та актуалізуватися як життєво необхідна гнучка й системна здатність встояти й вийти з кризи із найменшими негативними наслідками. І людський фактор тут є визначаль-

ним чинником подолання соціальних проблем, які виникають [9, с. 292].

Наголосимо, що соціологія надзвичайності може відстежувати й аналізувати також і чутливість кризових ситуацій [10, с. 42]. Ця властивість наголошує на пріоритетності соціоцентричних підходів у веденні соціальної політики та процесу виходу суспільства з криз і своєчасного та ефективного подолання їх наслідків. Певною мірою з даною темою корелюється й одне з останніх соціологічних досліджень про складові стійкості українського суспільства під час тривалої війни (оприлюднене в середині червня 2024 р.), в якому до пріоритетів співучасті громадян у суспільно важливих справах віднесено – допомога армії (1 позиція), допомога біженцям (2), покращення умов освіти (4), відбудова інфраструктури (5). Поряд є і суспільний запит до влади щодо покращення соціального захисту населення [5]. Це й підтверджує соціоцентричні пріоритети сучасного соціуму в умовах «надзвичайності».

Висновки й перспективи подальших досліджень. У контексті аналізу згаданих у статті проблем соціологія надзвичайності виступає оптимальним дослідним майданчиком. Завдяки її інструментам (*анкетування та опитування, інтерв'ю, аналіз документів, інформаційної динаміки соціальних мереж, медіа-моніторинг*) і механізмам (*моделі поведінки та реакції людей, аналіз ризиків і вразливості, вивчення ролі соціальних мереж підтримки, інституційна реакція, адаптаційні механізми тощо*) для аналізу й розуміння поведінки людей, соціальних структур та інституцій під час кризових ситуацій визнання соціоцентричних пріоритетів і вдосконалена сфера соціальних послуг стають особливо важливими в умовах війни та після її закінчення, у час відбудови країни. Названі вище інструменти і механізми дозволяють соціології надзвичайності зрозуміти вплив криз на суспільство, виявити чинники, які сприяють або перешкоджають ефективній реакції на надзвичайні ситуації, а також розробити рекомендації для покращення підготовки, реагування й організацію управління майбутніми викликами.

Безумовно, надважливою є комплексна підтримка людей у всіх сферах їхньої життєдіяльності, спрямована на відновлення та підтримку їх благополуччя, а також подолання гуманітарних і соціопсихологічних, соціокультурних проблем після періоду воєнних дій та під час повоєнної відбудови України. Для досягнення успіху в цьому напрямку потрібна системна і відповідальна співпраця всіх державних та недержавних інституцій. Ці та інші питання спонукатимуть до подальших цільових соціологічних досліджень.

Розуміємо, що умови війни і повоєнної відбудови значною мірою впливають на всю систему

соціальних послуг, змінюючи при цьому акценти та пріоритети в цій галузі. Проте готовність до змін і забезпечення громадян найнеобхіднішим із соціальних послуг, незмінність соціоцентричних пріоритетів повинні залишитися головною мотивацією повернення до стабільного й мирного життя, реінтеграції постраждалих до українського суспільства, відновлення всієї інфраструктури й відродження України як демократичної, правової та соціально орієнтованої держави. Названі в статті соціоцентричні аспекти підкреслюють важливість комплексного підходу до соціальних послуг як під час війни, так і в час повоєнної відбудови, що враховує, насамперед, гуманітарну допомогу та захист прав людини, соціопсихологічний супровід, соціальну інтеграцію і реінтеграцію, трудову реабілітацію, соціально-економічне та інфраструктурне відновлення, системність освітньої та проектно-програмної складової. Ці та інші моменти, з якими стикаються люди в умовах воєн, конфліктів, криз та інших надзвичайних ситуацій повинні залишатися в полі зору і соціології надзвичайності. Російсько-українська війна відкрила для дослідників, практиків, експертів чимало прогалин у даному напрямку.

Тому важливо, щоб у змісті регулювання соціальних проблем значну роль відігравала і соціологія як наука та практика, соціологія надзвичайності зокрема, соціальна робота й соціальне забезпечення – як результативні складові синергії потреб людини та соціуму крізь врахування соціогуманітарних викликів, психологічного й соціального супроводу, соціально-економічного розвитку держави й умов захисту прав людини. Тоді в перспективі можна буде реально проявляти готовність до змін і показувати користь для людей у складних життєвих обставинах.

Література

1. Богуш Л. Соціальні пріоритети сталого розвитку України: критерії формування, політика реалізації. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 34–39. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2013/9.pdf
2. Гай-Нижник П. Війна за життя. *Україна дипломатична: науковий щорічник*. 2022. С. 31–52. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/6-2022.pdf>
3. Головаха Є., Дембіцький С., Макеев С. Вступ. Соціологія надзвичайності. *Українське суспільство в умовах війни*. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеева. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 15–24.
4. Назаров М. С. Національна стійкість України: від концептуальних засад до практичної реалізації. *Політик*. 2020. Випуск 2. С. 64–69. URL: http://politicus.od.ua/2_2020/11.pdf
5. Основні складові стійкості українського суспільства під час тривалої війни: фінальна презентація / Підготовлено для Національної платформи стійкості та згуртованості. *Український незалежний центр політичних досліджень*. 2024. 11 червня. URL: <https://docs.google.com/presentation/d/1nREl10RdilCvKIaVYK7Euk3g9Xd8uGEy/mobilepresent?sfnsn=mo&slide=id.p1>
6. Резнік О. Громадянські практики українців за умов кризи. *Криза в Україні: зони ураження. Погляд соціологів*. К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. С. 64–77.
7. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с. URL: https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf
8. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/11/07/sotsialni-poslugi-v-umovah-vijni-novi-zmini-ta-vikliki/>
9. Токар М. Ю. Актуальні проблеми культури публічних службовців у перспективних умовах подальшої децентралізації повоєнної України. *Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів*: зб. наук. матер. XXIII Міжнар. наук. конгресу. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 290–294.
10. Токар М. Ю. Інституційна взаємодія в кризових ситуаціях: виклик для України. *Розвиток публічного управління в Україні*: наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (28 травня 2021 р., м. Львів) / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2021. С. 41–44.
11. Шульга М. Криза як загроза суспільній безпеці. *Криза в Україні: зони ураження. Погляд соціологів*. К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. С. 7–27.

Анотація

Токар М. Ю. Бачення переваг соціоцентричних пріоритетів у сфері послуг під час війни та повоєнної відбудови України в контексті соціології надзвичайності. – Стаття.

У статті окреслюються головні акценти соціоцентричних пріоритетів в умовах війни та повоєнної відбудови України в контексті практичного аналізу і напрямів досліджень, які може використовувати соціологія надзвичайності. Робиться спроба обґрунтувати сучасні виклики для соціоцентричних пріоритетів у сфері соціальних послуг України в надзвичайних кризових ситуаціях. Автор наголошує, що соціологічна цінність наукового підходу актуалізує готовність українців до змін у складних життєвих обставинах. Ідучи в ногу з часом, сучасна соціологія пропонує заглибитися в царину соціології надзвичайності, яка на пряму стосується вивчення релевантних показників та знань про реальний стан і процеси в суспільстві, який перебуває в кризовій (надзвичайній) ситуації. Криза (надзвичайність) у авторському розумінні обґрунтовується крізь призму дуального сприйняття дійсності через психологічний шок внаслідок агресії, вимушену функціональну змінність соціальних інститутів, які адаптуються до нових викликів чи здійснюють інституційний

ребрендинг, переживають трансформацію ціннісних пріоритетів, нестабільність рівня життя тощо. Крім того, український соціум зіткнувся й з неочікуваними викликами соціокультурного й соціопсихологічного аспектів, які впливають на переоцінку свідомості й наративного контенту.

У цьому контексті автор пропонує виділити серед основних напрямів досліджень у соціології надзвичайності декілька об'єктів. Він доводить, що незважаючи на важкі будні війни в Україні, важливим пріоритетом її розвитку залишається демократична еволюція та євроатлантичний курс, у якому закладаються функціональні сподівання людини та суспільства на стабільне майбутнє з урахуванням соціогуманітарних потреб, психологічної та соціальної підтримки, соціально-економічних перспектив для стабільного розвитку держави та захисту прав людини.

Доводиться, що у сфері соціального обслуговування в умовах війни та повоєнної відбудови України акценти її змісту залишатимуться динамічними й постійно змінюються, відображаючи нагальні потреби суспільства та вимоги нового етапу розвитку держави. Наголошено, що ці аспекти підкреслюють важливість комплексного підходу до надання соціальних послуг як під час війни, так і в період післявоєнної відбудови, що враховує, насамперед, гуманітарну допомогу та захист прав людини, соціально-психологічну підтримку, соціальну інтеграцію та реінтеграцію, трудове оздоровлення, соціально-економічне та інфраструктурне відновлення, системність освітньої та проектно-програмної складової. Така проблема потребує постійного моніторингу.

Ключові слова: соціологія, соціологія надзвичайності, соціальні послуги, соціоцентричні пріоритети, стійкість, війна та повоєнна відбудова України.

Summary

Tokar M. Yu. A vision of the advantages of sociocentric priorities in the field of services during the war and post-war reconstruction of Ukraine in the context of the sociology of emergency. – Article.

The article outlines the main accents of sociocentric priorities in the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine in the context of practical analysis and directions of research that can be used by the sociology of emergency. An attempt is made to substantiate modern challenges for sociocentric priorities in the

sphere of social services of Ukraine in emergency crisis situations. The author emphasizes that the sociological value of the scientific approach actualizes the readiness of Ukrainians for changes in difficult life circumstances. Keeping up with the times, modern sociology offers to delve into the field of emergency sociology, which directly relates to the study of relevant indicators and knowledge about the real state and processes in society, which is in a crisis (emergency) situation. A crisis (emergency) in the author's understanding is substantiated through the prism of a dual perception of reality due to psychological shock as a result of aggression, forced functional variability of social institutions that adapt to new challenges or carry out institutional rebranding, undergo a transformation of value priorities, instability of the standard of living, etc. In addition, Ukrainian society faced unexpected challenges of sociocultural and sociopsychological aspects, which affect the reevaluation of consciousness and narrative content.

The author proposes to single out several objects among the main areas of research in the sociology of emergencies. He proves that, despite the difficult daily wars in Ukraine, an important priority for its development remains democratic evolution and the Euro-Atlantic course, which lays the functional expectations of man and society for a stable future, taking into account socio-humanitarian needs, psychological and social support, socio-economic prospects for a stable development of the state and protection of human rights.

It is proven that in the field of social services in the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine, the accents of its content will remain dynamic and constantly change, reflecting the urgent needs of society and the requirements of a new stage of state development. It was emphasized that these aspects emphasize the importance of a comprehensive approach to the provision of social services both during the war and in the period of post-war reconstruction, which takes into account, first of all, humanitarian assistance and the protection of human rights, social and psychological support, social integration and reintegration, labor rehabilitation, socio-economic and infrastructural recovery, systematic educational and project-program component. Such a problem requires constant monitoring.

Key words: sociology, sociology of emergency, social services, sociocentric priorities, sustainability, war and post-war reconstruction of Ukraine.